

Na žhavé téma s chladnou hlavou

Ústředním tématem loňského monotematického čísla *Živy* byla voda. Pro letošek se tedy oheň nabídl víceméně sám. Tím spíš, jestliže jde v souvislosti s loňským požárem lesů národního parku České Švýcarsko o téma celospolečensky žhavé, v některých kruzích dokonce přímo výbušné. Na stránkách biologicky zaměřeného časopisu však volíme spíše střízlivý, věcný tón. O ohni referují naši autoři především jako o zajímavém ekologickém fenoménu, jehož působení se datuje od dob, kdy rostliny poprvé kolonizovaly souš. Svědčí o tom geologické záznamy i rozmanitá evoluční přizpůsobení napříč všemi taxonomickými třídami živých organismů.

Katastrofy nejrůznějšího druhu jsou v přírodě docela běžným jevem a požáry samozřejmě nejsou výjimkou. Přirozeně platí, že ke katastrofám velkého rozsahu dochází vzácně, zatímco drobné události bývají téměř na denním pořádku. Zatímco příchody zemětřesení či pády kosmických těles lidé zatím nedokážou řídit, o požárech to tak docela neplatí. Za jejich průběžnou kontrolu ovšem v některých částech světa platíme docela vysokou daň: podstatné části australských, středomořských nebo severoamerických krajín zarůstají křovisky a lesem, což v extrémně suchých a horkých letech zvyšuje pravděpodobnost šíření ohně nad rámec jakékoli účinné kontroly. V médiích následně slyšíme lamentování nad suchem, horkem a klimatickou změnou,

ale o zarůstání tisíciletých kulturních krajín jakožto základním vnitřním předpokladu katastrofického vývoje většinou nepadne ani slovo. Minimálně přírodovědcům je přitom jasné, že požáry v krajině nejsou jen fyzikálním, ale především ekologickým fenoménem. Ještě více se zapomíná na skutečnost, že požáry mají od velice dávných dob své nenahraditelné místo ve světě lidského chování. Lidé na ohni nejen pečou a vaří, ale tradičně ho používali také jako nástroj k aktivnímu přetváření přírodní krajiny v krajinu zabydlenou, kulturní.

Říká se, že oheň je dobrý sluha, ale špatný pán. O rizicích obecně platí, že je člověk není schopen správně hodnotit (ekonomové by řekli diskontovat), jestliže jsou tato rizika rozložena napříč dlouhými časovými úseky. Neustále stavíme domy pod čarami stoletých povodní a průměrně jednou za sto let jsme v šoku z toho, že nám je voda vyplavila. Pěstujeme homogenní komplexy kulturních lesů a čas od času se nestácíme divit, když nám je za přispění souhry několika nepříznivých vnějších faktorů zachvátí těžko uhasitelný požár. Na dlouhé časové úseky se specializují geologové, paleoekologové a archeologové. Jelikož v souvislosti s požáry jde o expertizu zásadní, máme tyto obory hojně a poměrně netradičně zastoupeny v autorském kolektivu uváděných článků.

Ne nadarmo pokládá většina kultur oheň za „živel“, za základní látkovou pod-

2

1 Několik týdnů po požáru začaly na ohořelých smrkových pahýlech vyrážet plodnice dřevokazných hub. Ve dřevě kůrovcem napadených stromů bylo podhoubí přítomno už před požárem. České Švýcarsko. Foto P. Pokorný

2 Samice psamofilní kutilky *Dinetus pictus*, druh v Labských pískovcích s jedinečným výskytem na ploše starého spáleniště v Jetřichovicích. Orig. L. Blažej

statu Všemohíra. V moderní době jsme ho ve jménu bezpečnosti, pro jeho těžko ovladatelnou „živelnost“, postupně vytlačili z vnějšího světa do kamen, sporáků, kotel a válců spalovacích motorů. Ale i tam už se nám přestává líbit a hledáme k němu nejrůznější „zelené“ alternativy. Má to jistě svou racionální stránku, v rámci udržitelnosti chodu civilizace a života na Zemi vůbec. Ale zároveň může jít o hlubší výpověď o povaze současnosti.

Inspirativní čtení přeji
Petr Pokorný, Lucie Juříčková
a Jana Šrotová

1